

KRUIPNIEUWS 1

**PERIODIEK VAN DE SJOC,
PLANTENSOCIOLOGISCHE
WERKGROEP VAN DE NJN**

**JAARGANG 68
NUMMER 1, MAART 2007**

Colofon

Het Kruipnieuws is het tijdschrift van de plantensociologische werkgroep (Sjoc) van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN). Hierin verschijnen onder andere verslagen van activiteiten en onderzoeken.

De Sjoc is een van de 5 werkgroepen van de NJN. De NJN is een vereniging voor en door jongeren van 12 tot en met 25 jaar die geïnteresseerd zijn in de natuur. Er zijn 34 afdelingen verspreid over Nederland die in de weekenden excursies organiseren naar natuurgebieden in de omgeving. Tijdens schoolvakanties of lange weekeinden kan je op kamp. In de zomer zijn er zomerkampen in Nederland en in het buitenland.

Kijk voor meer informatie op www.njn.nl!

Lid worden van de Sjoc: voor NJN-leden bedraagt het lidmaatschapsgeld 3,50 euro, voor anderen 5,00 euro. Maak dit bedrag over op giro 476009 t.n.v. SJOC werkgroep te 's Hertogenbosch.

Als **donateur** van de Sjoc kan je ook het Kruipnieuws ontvangen. Dit kan door 6,80 euro over te maken op de hierboven genoemde girorekening.

Adreswijzigingen kan je doorgeven aan de penningmeester, Maartje Neerhoff [maartje.neerhoff at gmail.com](mailto:maartje.neerhoff@gmail.com)

Inhoud

Hoi iedereen,.....	3
Onze held Linnaeus.....	4
De favoriete plant van Jorijn	7
De zwavelzwam.....	8
Lastige plantenfamilies- de schermbloemigen.....	9
De favoriete plant van Margot	11
Recept tegen de vijand.....	12
Paka Zuid-Limburg.....	16
Meika de Mortelen.....	18
Het Sjocbestuur van 2007.....	Error! Bookmark not defined.

Hoi iedereen,

Na de veel te lang durende winterstop is de lente weer in aantocht! De eerste plantjes komen voorzichtig weer tevoorschijn... Of zijn ze helemaal niet weggeweest? Want als de milde winters zo doorgaan, kunnen we voortaan in december alweer SJOC'en. Joehoe!

Dit is ons eerste kruipnieuws. Dankzij het enthousiaste geschrijf van vele SJOC'ers is hij aardig gevuld met leuke, leerzame én gevaarlijke stukjes. Zo kun je lezen dat de zwavelzwam prima te eten is, maar de zwarte nachtschade juist niet. Van beiden hebben we een overheerlijk recept, al raadt de schrijfster af de laatstgenoemde *zelf* uit te proberen...

En je hebt natuurlijk altijd al willen weten wat de favoriete planten van Margot en Jorijn zijn, en welke spannende plantenfamilie Fons ditmaal voor ons in petto heeft. En om up-to-date te blijven een stukje over de oervader der SJOC'ers Carolus Linnaeus.

Verslind dit Kruipnieuws, maar vergeet niet ook naar buiten te gaan om de eerste voorjaarsplantjes te scoren. Want binnenkort komen er twee geweldige kampen aan die je niet mag missen! Wij staan in ieder geval te popelen.

Groeten van uw redac,

Leonie en Froukje

Onze held Linnaeus

Froukje Postma

2007 is het jaar van Michiel de Ruyter, het jaar van de molens, én het jaar van de bloemenkoning Linnaeus! 23 mei viert men namelijk zijn 300e verjaardag. Maar wie was die man nou eigenlijk? En was hij echt zo belangrijk als hij zelf dacht?

Carl Linné (zijn Latijnse, chiquere en bekendere naam: Carolus Linnaeus) kwam in 1707 in het Zweedse dorpje Råshult ter wereld. Hoewel hij het niet bijster goed deed op school mocht hij van zijn vader, een arme hulp priester, toch medicijnen gaan studeren. Eerst in Lund, later in Uppsala. In die tijd was het gebruikelijk dat medicijnenstudenten ook alles over geneeskrachtige planten leerden, en dat vond de jonge Linnaeus eigenlijk veel leuker dan al die ziektes.

Carl Linné alias Carolus Linnaeus

Hij werd wel arts, maar bleef zich tot aan zijn dood veel met natuur, en in het bijzonder de plantenwereld, bezighouden.

Al tijdens zijn studie kreeg Linnaeus het idee om een systeem te bedenken om alle natuur te ordenen. Alles, van planten en dieren tot mineralen en weersverschijnselen wilde hij daarin onderbrengen: Systema Naturae.

Dat idee van een indeling was niet nieuw op zich. Er bestonden al indelingen van dieren die gebaseerd waren op bijvoorbeeld hun wild- of tamheid, of hun bruikbaarheid voor de mens.

Linnaeusklokje *Linnaea borealis*

Linnaeus wilde het anders doen, hij ging alles ordenen naar uiterlijke kenmerken en verwantschap. Een ambitieus plan, wat veel inzicht in de soortenrijkdom vereiste, en waarmee hij de rest van zijn leven bezig is geweest. En hij was er goed in!

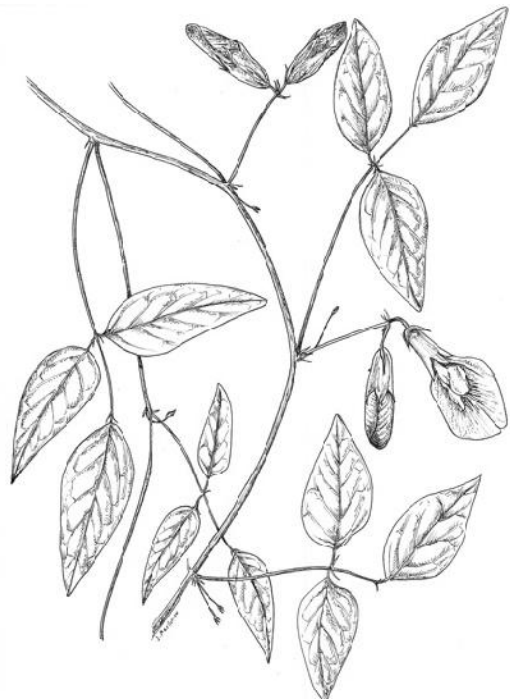
Zo rekende hij de walvis terecht tot zoogdieren. Ook zag hij dat mensen gewoon tot diezelfde klasse behoorden, en deelde hen daarbij in. Dat was revolutionaire stap. De mens was niet langer een op zichzelf staand wezen.

De indeling van planten deed Linnaeus op een voor die tijd zeer opzienbarende manier: hij deelde hen in op grond van hun seksuele organen. Er was nog nauwelijks iets bekend over de geslachtsorganen en bevruchting van planten en er rustte sowieso een taboe op seks in het algemeen. De nogal door seks geobsedeerde Linnaeus deed er zelfs nog een schepje bovenop en doorspekte zijn teksten met seksuele termen en beschrijvingen. Hij noemde een bepaalde plantensoort Clitoria en vond de overeenkomst tussen tweekleppige dieren en de vrouwelijke geslachtsdelen bijzonder interessant.

Bij de indeling in de Systema Naturae moesten alle soorten natuurlijk wel een vaste naam krijgen. De naamgeving was tot dan toe behoorlijk chaotisch en allerm minst eenduidig. Zo hielden sommige planten er meerdere namen op na.

Linnaeus pakte ook dat probleem aan en introduceerde de tweedelige wetenschappelijke naamgeving die tot op de dag van vandaag wordt gebruikt: een genusnaam gevolgd door de soortnaam.

In 1735 gaf hij in Leiden de eerste versie van Systemae Naturae uit. Het boekje telde slechts veertien pagina's. Maar Linnaeus werkte hard door. De twaalfde en laatste uitgave die hij nog zelf uitbracht in 1768 bestond uit maar liefst 2300 pagina's! Hij had daarin 13000 plant- en diersoorten geklasseerd en er een naam voor opgesteld. Als herinnering kun je achter veel wetenschappelijke namen in je flora de L. van Linnaeus vinden.

Clitoria mariana

Maar Linnaeus deed meer voor onze dierbare plantjes dan hen indelen en namen geven. Hij reisde zelf niet zoveel, maar in plaats daarvan stuurde hij zijn leerlingen (hij was toen al professor aan de universiteit van Uppsala in Zweden) de hele wereld over. Hij noemde hen 'zijn apostelen' en zij ontdekten en verzamelden vele nieuwe soorten voor hem.

Hoewel de Bloemenkoning dus zelf niet veel buiten de grenzen van Zweden kwam, is hij wel in Nederland geweest! Hij reisde op zijn 28^e speciaal naar hier om te promoveren. Hij had namelijk een oogje op een heel leuk meisje... maar haar vader wilde zijn lieftallige dochter Sara alleen aan Linnaeus afstaan als hij binnen drie jaar promoveerde en daarna een medische praktijk zou openen.

Prima, zei de verliefde Linnaeus, die dat er graag voor over had. Het was alleen niet mogelijk in Zweden te promoveren, en daarom besloot hij dat

dan maar in Nederland te doen, wat veel van zijn landgenoten in die tijd deden.

Zo gezegd, zo gedaan. In 1735 maakte Linnaeus de lange reis naar ons land en promoveerde in zes (!) dagen aan de universiteit van Harderwijk op het onderwerp wisselkoorts. Het drukken van het bijbehorende boekje nam nog meer tijd in beslag dan de promotie zelf. In totaal bleef hij hier drie jaar, o.a. in Amsterdam, Leiden en op het landgoed de Hartekamp bij Haarlem.

Hopelijk is het je nu duidelijk dat Linnaeus wel degelijk een dienst aan de wetenschap heeft bewezen. Hij schiep orde en netheid in de warboel van de soortenkennis van zijn tijd. Daarnaast zorgde hij ervoor dat er veel

Gewone dwergklokje *Physalis angulata*

nieuwe plantensoorten werden ontdekt. Maar is hij daarmee ook gelijk ons grote voorbeeld?

Hijzelf zou waarschijnlijk vinden van wel. Van bescheidenheid had de beste man nog nooit gehoord. Zo vond hij dat er nooit 'een groter plantkundige of zoöloog' was geweest en dat zijn classificatiesysteem 'de grootste prestatie op het gebied van de wetenschap' was.

Behalve een groot ego had hij ook een groot vertrouwen in de wilde verhalen van zeelui. Fantasievolle beschrijvingen van zeemonsters en wildemannen nam hij klakkeloos over en voegde hij als nieuwe soorten toe aan zijn indeling. Ach, Carolus Linnaeus was en bleef tenslotte ook maar een mens.

En we moeten hem toch maar dankbaar zijn voor zijn genialiteit. Vooral als je nu al moeite hebt de wetenschappelijke namen van planten te onthouden. Wie weet had de gewone dwergkers (nu *Physalis angulata*) anders nog steeds wel *Physalis amno ramosissime ramis angulosis glabris foliis dentoserratis* geheten...

Bronnen:

'Een kleine geschiedenis van bijna alles' – Bill Bryson, uitgeverij Atlas 2006

www.linnaeus2007.nl

www.linnaeus2007.se

De favoriete plant van Jorijn

Klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*)

Jorijn Hornman

Mijn favoriete plant is de klokjesgentiaan. Mijn keuze was al snel gevallen op dit plantje vanwege de bijzondere klokjesachtige vorm van de kelk en daarbij de speciale donkere hemelsblauwe kleur. Dit mooie plantje had ik gefotografeerd op de Vugtherheide. Deze heide heeft veel poeltjes en drassige stukjes, en op een van die stukjes stond dit plantje. Hij valt eigenlijk niet zo op, omdat het plantje meestal erg klein is (max 60 cm, maar toen ik hem zag iets van 15 cm).

Toen had ik alleen een probleem; ik wist de naam niet meer van dit plantje. Na navraag te hebben gedaan bij de persoon met wie ik dit plantje had gezien, wist ik de naam weer. Dit plantje was een klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe* L.), en in het Fries het Skieppeklokje.

Zoals al gezegd is de klokjesgentiaan niet erg groot, maar het plantje kan wel erg oud worden. Het plantje kan een leeftijd van 30 jaar bereiken! Hij groeit trouwens vaak op de heidens tussen de dopheide (en andere heide natuurlijk), blauwgras, pijpenstrootjes en laagblijvend gras.

Het plantje is ook van groot belang voor het bestaan van het Gentiaanblauwtje (daarom zeker die naam). Het gentiaanblauwtje legt namelijk zijn eitjes op de kelk van dit bloempje. Als het rupsje uitkomt, eet het de zaadkop van deze plant op, waardoor het een zoetig vocht gaat afscheiden. Door dit vocht nemen die mieren de rups mee om hem af te likken, en ondertussen eet de hongerige rups de broedsels van de mieren op.

Je kunt dit plantje niet alleen op de Vugtherheide vinden, je kan ze ook vinden in andere drassige heiden, natte schraallanden en natte duinvalleien (zure, natte gebieden). Om hem met bloemen te zien, moet je in de maand augustus op pad gaan. De klokjesgentiaan staat niet op de rode lijst, maar is wel een beschermde soort. Hij is beschermd omdat het een opvallend mooi bloempje is en veel mensen hem dus willen plukken. Maar natuurlijk kan je er ook van genieten door ernaar te kijken (of het plantje te fotograferen).

Ik geef de pen door aan Renske!

Zwavelzwam - *Laetiporus sulphureus*

Milan van Hulst

Ik werd om mijn favoriete paddestoel gevraagd. Hoe kan ik nou een soort favoriet noemen? Als NJN'er heb ik de neurose dat ik altijd juist veel verschillende soorten wil zien. Een favoriete soort heb ik dus niet. Er zijn natuurlijk wel heel erg veel leuke soorten. Maar welke zal ik beschrijven? Ik bladerde door de stoeptegels op zoek naar een paddestoel met een rare naam, een opvallende kleur, of een lekkere smaak. Toen viel het kwartje: de zwavelzwam is een paddestoel met een opmerkelijke naam, een felle kleur en is nog lekker ook.

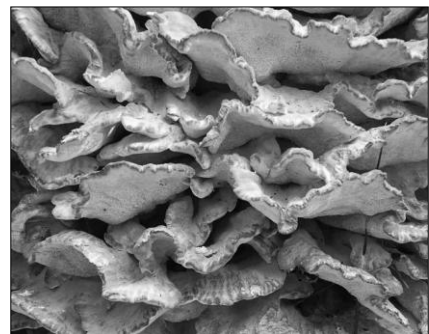
De zwavelzwam is een parasitaire zwam die op loofhout groeit. Hij veroorzaakt bruinrot, dit betekent dat hij de cellulose van het hout verteert en het brokkelige bruine lichthout achterblijft. De zwavelzwam groeit meestal vrij hoog in bomen. Het is net als het elfenbankje en de zadelzwam een buisjeszwam.

De zwavelzwam is meestal duidelijk van anderen te zien door de felle zwavelgele poriën. De bovenkant is iets minder opvallend gekleurd. Die is geel, leerkleurig, of oranjegeel met een geplooid korrelig oppervlak. Doordat de zwavelzwam vaak hoog in bomen zit, zal de bovenkant meestal pas te zien zijn als je de paddestoel ongeveer aanraakt. De jonge zwavelzwam heeft een sappige structuur, later wordt hij vezelig, tenslotte wordt hij kruimelig.

Over de eetbaarheid van de zwavelzwam is niet iedereen het eens. Nederlandse boeken zeggen meestal dat hij niet eetbaar is, er zijn ook mensen allergisch voor. Vaak wordt er ook beweerd dat hij zurig is en daardoor niet lekker. Rauwe zwavelzwammen zijn inderdaad net iets te zuur om lekker te zijn. Een gebakken zwavelzwam is als je er echt op let nog wel een beetje zurig, maar niet zuurder dan normale etenswaren. Zoals bij veel soorten zijn ook oude zwavelzwammen minder lekker dan jonge. De laatste zwavelzwam die ik at was zeer lekker en smaakte ongeveer als goed biologisch kippenvlees.

Recept: Ravioli met zwavelzwam en grote sponszwam.

Maak de paddestoelen schoon en snij ze zeer fijn. Bak knoflook en chilipeper kort in een braadpan en voeg de paddestoelen toe. Voeg na enkele minuten wijn toe en laat dit nog 2-3 minuten pruttelen. Maak van pastadeeg vierkantjes van 14 cm en 2 mm dik. Kook de pastavellen zonder dat ze aan elkaar kleven 3-4 minuten tot ze beetbaar zijn. Laat de pasta vervolgens heel goed uitlekken. Schep peterselie, room, zout en peper door de paddestoelen. Leg een pastavel op een bord en doe hier het paddestoelenmengsel op, dek dit af met een tweede pastavel. Dien dit direct op.

Lastige plantenfamilies

Fons van der Plas

Voor de nerds onder ons die wel eens méér willen leren dan alleen namen van orchideeën, boterbloemen en rozen is er nu een rubriek om eindelijk eens al die ontoegankelijke plantensoorten te leren. Kennis waarmee je je kunt onderscheiden van al die natuurbelevers die alom zijn tegenwoordig. Gesprekken voeren met anderen waar gewone zielen helemaal niets van begrijpen? Het doel van elke nerd.

Deel 2: Schermbloemigen – *Apiaceae*

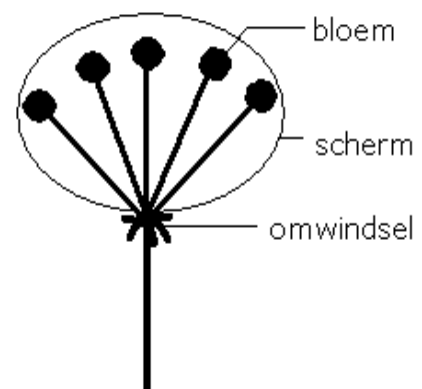
Kenmerken

Schermbloemigen zijn planten waarvan de bloemen in schermen staan, wat wil zeggen dat meerdere bloemstengels uit hetzelfde punt ontspringen (zie figuur 1).

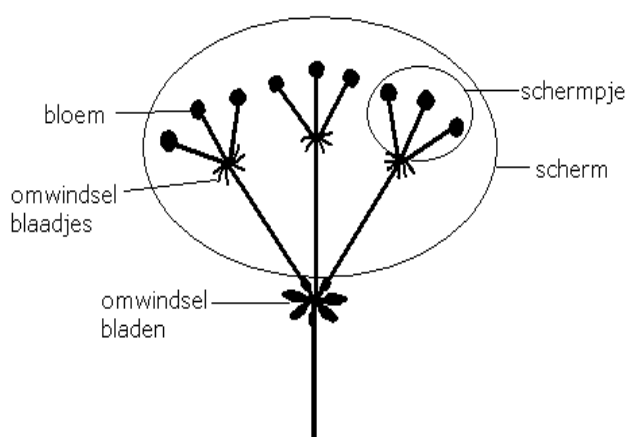
Sommige schermbloemigen hebben samengestelde schermen: bij deze soorten zijn allemaal kleine schermen in één groot scherm verenigd (figuur 2).

Bij de soorten met samengestelde schermen worden vaak determineerfouten gemaakt, doordat de determineerder termen door elkaar haalt. In de flora wordt

namelijk zowel over schermpjes als schermen gesproken. Wat je dus nooit mag vergeten, is dat schermen de samengestelde schermen zijn die uit schermpjes bestaan (zie figuur 2).

Figuur 1

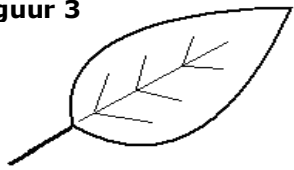
Figuur 2

Vaak hebben schermen en schermpjes een krans van schutbladen. Bij schermen wordt deze krans schutbladen omwindselbladen genoemd en bij schermpjes worden de schutbladen niet geheel onlogisch schutblaadjes genoemd.

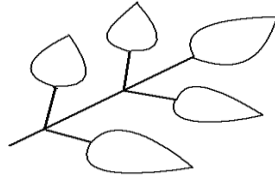
Een ander kenmerk van schermbloemigen is dat de blaadjes meestal samengesteld zijn en vaak zelfs dubbel of meervoudig samengesteld. Samengesteld wil zeggen dat

een blad uit meerdere kleine blaadjes bestaat en bij dubbel samengestelde bladeren bestaan die deelblaadjes ook weer uit nog kleinere blaadjes (zie figuur 3).

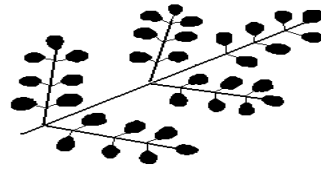
Figuur 3

Enkelvoudig blad

Samengesteld blad

Dubbel samengesteld blad

De algemeenste soorten

Het is heel wat makkelijker een plantenfamilie te leren als je al een paar soorten kent. Daarom zal ik van een paar algemene of opvallende soorten hieronder een beschrijving geven.

Blauwe zeedistel

Dit is één van de opvallendste schermbloemigen met zijn vlezige, stekelige bladeren en blauwe bloemen. De soort is vrij algemeen in de duinen, maar in de rest van Nederland vind je hem niet. Helaas wordt de soort door bemesting steeds zeldzamer.

Fluitenkruid

Waarschijnlijk is dit wel de algemeenste soort van de familie. In vrijwel elke (te) voedselrijke berm staat deze plant die al in april bloeit. De blaadjes van deze plant zijn meervoudig samengesteld en de schermen zijn samengesteld.

Fluitenkruid is typisch zo'n schermbloemige waarvan er drie in een duo zijn en het is dus leerzaam hem eens te determineren. Nog een leuk feitje over fluitenkruid is dat je er fluitjes van kunt maken met wat vouwwerk. Hoe weet ik ook niet, maar als je toevallig een ouwe sok van een opa of oma hebt, kom je er vast wel snel achter.

Dolle kervel

Deze soort lijkt nogal op fluitenkruid, maar hij bloeit later en de oudere bladeren worden paarsachtig. Een ander belangrijk verschil is dat dolle kervel in tegenstelling tot fluitenkruid geribde zaden heeft.

Pastinaak

Een opvallende schermbloemige, want zijn bloemen zijn geel. Dit in tegenstelling tot de meeste schermbloemigen die wit zijn. Pastinaak staat in de zomer wel in zonnige bermen. Zijn wortels zijn goed eetbaar, maar als je nog een beginnend sjoccer bent, raad ik je toch af ze te eten: er zijn namelijk heel veel schermbloemigen die veel op elkaar lijken en giftig zijn.

Peen

Ook dit is een soort waarvan de wortels eetbaar zijn. Het is zelfs zo dat de hele plant naar worteltjes ruikt, mjam mjam! Een opvallend kenmerk van deze soort is dat de middelste bloem van elke scherm zwart is. Wat hiervan de functie is, weet niemand.

De favoriete plant van Margot

Madeliefje (*Bellis perennis*)

Margot Sauter

Wie heeft er nou eigenlijk wel écht een favoriete plant? Vorig jaar als redac bleek dat iedereen heel hard na ging denken over planten die nuttig waren, of bijzonder gebruikt zijn in de geschiedenis, maar daar doe ik niet aan. Mijn favoriete plant is het madeliefje, dat is nou eens geen bijzondere plant. En waarom dan eigenlijk? Ik denk omdat het toch wel een lief klein wit bloempje is, dat je overal kan vinden, en omdat je er kettingen van kan maken. Voor degenen die het principe nog niet kennen: je maakt een gat met je nagel aan het eind van de stengel, en daar doe je de stengel van het volgende madeliefje doorheen. Simpel maar doeltreffend! Oja, en ik houd me aanbevolen voor de beste manier om het laatste madeliefje aan het eerste vast te maken!

Het madeliefje (*Bellis perennis*) ziet er zo uit als op de foto; hij wordt maximaal 15 centimeter hoog, meestal dus kleiner. De spatelvormige bladeren staan in een wortelrozet om de stengel heen en hebben een gekartelde bladrand. Het deel dat wij één bloem noemen, zijn eigenlijk veel meer bloemen: het hart bestaat uit gele buisbloemen en daaromheen zitten witte straalbloemen (een soort lintbloemen). Deze straalbloemen zijn niet vruchtbaar en hebben alleen als doel om insecten te lokken. Madeliefjes planten zich vaak ongeslachtelijk voort; ze maken dan stengels in de oksels van de bladeren die naar de grond toe wijken en wortel schieten. Zo krijg je dichte matten van madeliefjes op grasvelden. Ook kunnen ze zich geslachtelijk voortplanten door middel van zaden.

Het madeliefje leeft langer dan een jaar en wordt dus overblijvend genoemd. Helaas voor mensen die een kaal grasveld willen wordt het dus niet zo gemakkelijk weggeschoffeld en breidt het zich snel uit, maar zulke tuinen zullen jullie vast niet hebben. Ze bloeien ook het hele jaar door, met een hoofdbloei van april tot juni, en kunnen zelfs bij -15 °C of onder een pak sneeuw gaan bloeien - ik heb alleen geen idee waarom.

Het madeliefje is al sinds de Grieken een bekend plantje. Het was bijvoorbeeld gewijd aan Freya, de Germaanse godin van de liefde, en werd dan ook gebruikt bij verschillende rituelen rond liefde en vruchtbaarheid. Ook nu nog wordt het vaak gebruikt als voorspeller met 'hij houdt van mij, hij houdt niet van mij'. Om het toeval een handje te helpen: de meeste madeliefjes hebben een oneven aantal straalbloemen;

als je begint met datgene wat jouw voorkeur heeft dan is de kans groot dat je daarmee eindigt!

De naam van het madeliefje is makkelijk uit te leggen. *Bellis* komt van het Latijnse *Bellus* en betekent gewoon 'mooi', *perennis* betekent 'door de jaren heen' (eeuwig) of 'het hele jaar lang'. Ook wordt er voor *Bellis* verwezen naar een mythe over *Belides*: deze boomnymph veranderde zich in een madeliefje om aan de onwelkome avances te ontsnappen van *Vertumnus*, de god van de boomgaarden.

Ook voor de Nederlandse naam madeliefje bestaan verklaringen. Waarschijnlijk komt het van 'made' (weiland), soms wordt ook gezegd dat het een verbastering is van 'maagdeliefje'; het madeliefje is immers ook toegewijd aan Maria.

Ik kan niet alles vertellen wat ik er nu over gelezen heb, maar ik zal nog enkele leuke feitjes opnoemen. Er zijn bijvoorbeeld veel verschillende geneeskrachtige eigenschappen aan dit plantje toegekend, die tegenwoordig niet allemaal meer onderschreven worden. In ieder geval is het bloedstelpend en wondverzorgend (misschien wel handig voor op kamp) en werkt het goed als toevoeging voor hoestdrankjes. Vroeger is het ook nog gebruikt voor oogziekten en bij behandelingen tegen grijs haar, maar het madeliefje is helaas niet overal goed voor.

Als laatste nog even een paar tips. Graaf geen madeliefjes uit, want dan groeien je kinderen niet voorspoedig op; laat een kind dat nog de borst krijgt geen madeliefje aanraken, want dan groeit het niet meer; geef puppies nooit melk waar madeliefjes in gekookt zijn, want dan komt het nooit meer goed!

Ik geef de pen door aan Milan!

Recept tegen de vijand: *Black beauty*

Over een eng kruid dat ook in jouw tuin groeit

Tessel Grijp

In de afgelopen Kruidnieuwsen hebben verschillende sjoccers over hun favoriete planten geschreven, die dan wel bijzonder mooi om te zien, dan wel bijzonder smakelijk in de mond weg te smelten waren. Dit stukje gaat over een plant die op het eerste gezicht prachtig is om te zien, maar na consumptie juist minder wel bevonden wordt: de zwarte nachtschade, *Solanum nigrum*. Geen beter plantje om je vijand mee te vermaken.

Wil je een uitermate vervelend recept bereiden, dan is het handig van te voren vast te stellen wat je precies wil bereiken. Ten eerst leek het me handig om een plant te nemen die je het hele jaar door kunt gebruiken en

die niet moeilijk te vinden is. Geen gewacht op het juiste seizoen of eindeloos getuig naar de grond en gemiereneuk met bloemetjes of besjes. Ten tweede is het praktisch als de giftige stoffen pas na een tijdje gaan werken: als je slachtoffer meteen al symptomen krijgt, is het wel erg

duidelijk wie de boosdoener is. Ten slotte moet het plantje knap vervelende gevolgen hebben, maar ook weer niet dodelijk zijn: tegenwoordig met de ontwikkeling van het forensisch onderzoek en het nageleefde strafrecht (in de Middeleeuwen ging het allemaal een stuk makkelijker) kun je niet voorzichtig genoeg zijn. Zwarte nachtschade heeft het allemaal! Dit bedrieglijk mooie plantje is perfect geschikt om een recept tegen je vijand van te maken. In de volgende drie stappen zal ik je hierbij helpen:

1. *Verzamelen*: zoek voldoende zwarte nachtschade voor een salade.

Om de plant te plukken, moet je hem wel herkennen. Zwarte nachtschade is een algemeen verspreid kruid dat 60 cm hoog kan worden, met eivormige, gaafrandig tot gekartelde bladeren. De plant heeft vijfpuntige witte bloemetjes met gele snavels. Neem gerust alles mee: de gehele plant is giftig. Vanaf augustus tot oktober veranderen

Solanum nigrum

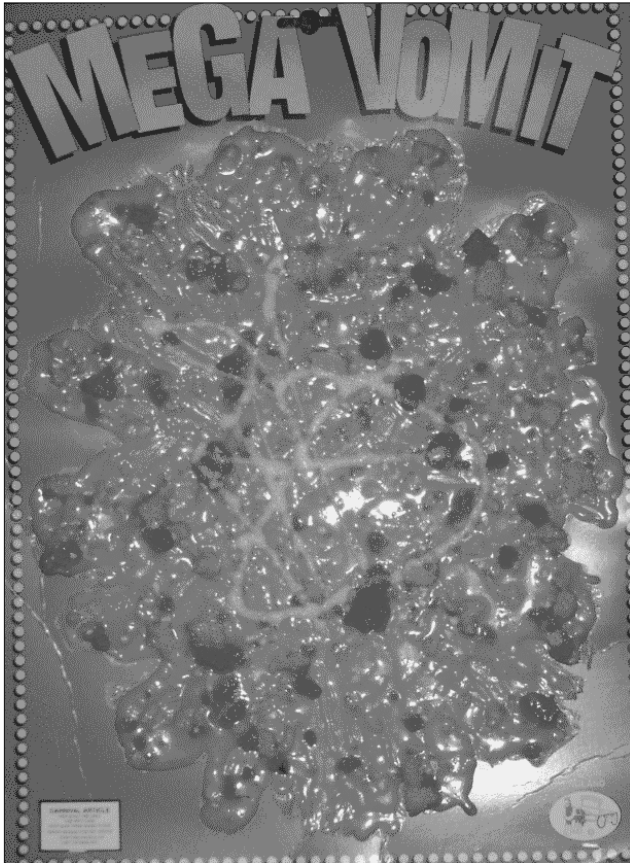
de bloemetjes in besjes. Mocht je toevallig in deze tijd op zoek zijn, neem dan vooral de nog groene, onrijpe besjes mee: deze bevatten de hoogste concentratie gifstoffen. Ook plaatsen waarvan bekend is dat er veel metalen in de grond zitten, zijn geschikt, omdat de plant hiervan hoge concentraties opneemt.

Het uiterlijk van de zwarte nachtschade lijkt wel wat op de rest van de *solanaceae*. De valsigheid zit in de familie: alle leden, inclusief de op het eerste gezicht smakelijk ogende aardappel- en tomatenplant, zijn bijzonder giftig. Zo is een geval bekend waarin een gezin met twee kinderen niet goed schoongemaakte aardappels – ze hadden de uitlopers laten zitten – at. Acht uur later kregen ze allemaal diarree en buikpijn en moesten ze overgeven. Pas zestien uur later was dit geheel voorbij. Die hebben niet van hun nachtrust genoten.

2. *Verwerking*

Opvallend genoeg zijn er op internet verscheidene recepten te vinden waarin zwarte nachtschade verwerkt wordt. Zo beschrijft een Pakistaans volksrecept hoe de blaadjes in groene conditie geplukt en geplet moeten worden, om huidziektes en vooral wratjes te bestrijden. In de homeopathie daarentegen wordt de plant tegen kramp en epilepsie gebruikt. Er is zelfs een recept voor zwarte nachtschadebesjestaart te

vinden! De schrijver van dit recept beweert dat de besjes in overrijpe toestand hun giftigheid verloren hebben. Ook na koken schijnen ze dit te doen. Uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat de mate van giftige stoffen afhankelijk is van de groei onder bepaalde omstandigheden. Het zou variëren in een verschillend klimaat, seizoen of bodemtype. Dit verklaart ook het verhaal van mijn vroegere biologieleerling, die vertelde dat er zo nu en dan Turken in Nederland in het ziekenhuis belanden doordat ze proberen de in het thuisland zo lekkere zwarte nachtschade in een salade te verwerken.

Gevolgen van zwarte nachtschade

De symptomen komen na een paar uur op en bestaan uit een bleke, koude en klamme huid, overgeven en diarree. Je gaat in mentale verwarring verkeren en je spieren trekken verkrampt samen. Als je erg veel op hebt, krijg je last van duizelingen en krijg je een delirium met hartkloppingen, droge keel en vergrote pupillen. Meestal ga je niet dood aan zwarte nachtschade en zijn de verschijnselen na acht uur weer weg. Veel mensen zijn er nog niet mee vergiftigd (primeur!), maar bij dieren is gezien dat er kans is om in coma te geraken en uiteindelijk dood te gaan. Eigenlijk is het gebruik van dit plantje dus helemaal niet aan te raden.

4. Tegengif

Stiekem doe ik er daarom nog een vierde puntje bij. Meestal doen dokters niets als iemand een zwarte nachtschade-vergiftiging heeft, bij kinderen

3. Gevolgen

De belangrijkste gifstoffen die in de plant voorkomen zijn solanine en saponine. Solanine is beroemd vanwege de specifieke aanwezigheid in leden van de nachtschadenfamilie. Voor de scheikundigen onder ons: het is een glykoalkaloïde, een verbinding van het alkaloid solanidine met een suikergroep. Interessanter is dat het hemolyse (het uit elkaar vallen) van rode bloedcellen veroorzaakt en de slijmlagen in mond en slokdarm en het maagdarmkanaal irriteert. Verder ontregelt het je centrale zenuwstelsel, waardoor de lichaamstemperatuur daalt. Tegelijkertijd neemt de ademfrequentie af en kan je in coma raken. Saponine heeft ongeveer dezelfde effecten, maar in iets minder sterke mate.

De symptomen komen na een paar uur op en bestaan uit een bleke, koude en klamme huid, overgeven en diarree. Je gaat in mentale verwarring verkeren en je spieren trekken verkrampt samen. Als je erg veel op hebt, krijg je last van duizelingen en krijg je een delirium met hartkloppingen, droge keel en vergrote pupillen. Meestal ga je niet dood aan zwarte nachtschade en zijn de verschijnselen na acht uur weer weg. Veel mensen zijn er nog niet mee vergiftigd (primeur!), maar bij dieren is gezien dat er kans is om in coma te geraken en uiteindelijk dood te gaan. Eigenlijk is het gebruik van dit plantje dus helemaal niet aan te raden.

wordt vaak wel geprobeerd het uit te laten poepen. Maar als het echt te bar wordt, is er altijd nog een tegengif achter de hand. Hiervoor kunnen de stoffen neostigmine, physostigmine of pilocarpine gebruikt worden, die vooral bekend staan als een middel tegen atropinevergiftiging. Tot nu toe heeft nog niemand dat op een mens hoeven te proberen.

Zwarte nachtschade is dus een onberekenbaar en gevaarlijk plantje. Hoe heftig je erop reageert hangt van verschillende factoren af, zodat het moeilijk van tevoren te voorspellen is. In de literatuur staat dat er nog onderzoek naar de bruikbaarheid van de stoffen in de plant, en de variatie in giftigheid moet worden gedaan¹. Met die zwarte nachtschadebesjestaart zou ik dus nog maar even wachten...

Gevolgen van zwarte nachtschade

Nawoordje:

Ondanks het onderhoudende gehalte van dit stukje wil ik iedereen ernstig ontraden dit plantje voor consumptie te laten gebruiken. Oftewel: *don't do this at home...*

Literatuur

Bruyn, J.W. de en F. Schneider. *Giftige planten in en om huis. Een overzicht van algemeen in de natuur of in de cultuur voorkomende giftige planten, waarin opgenomen een aantal niet-giftige soorten waarvan de eetbaarheid vaak minder bekend is.* Rotterdam 1976. (wat een titel!)

Chweya, J.A. en J.M. Edmonds. *Black nightshades. Solanum nigrum L. en related species.*

Cooper, P. *Poisoning by drugs and chemicals, plants and animals. An index of toxic effects and their treatment.* Londen 1974.

Gessner, O. *Die Gift- und Arzneipflanzen von Mitteleuropa.* Heidelberg 1953.

Links

Het zwarte nachtschadebesjestaart-recept:

<http://forums.gardenweb.com/forums/load/herbs/msg101256188275.html?15>

Pakistaans recept voor zwarte nachtschade als geneesmiddel tegen wratjes:

<http://www.siu.edu/~ebl/leaflets/recipe.htm>

---

¹ Dus heb je nog een onderwerp voor een onderzoek nodig: leef je uit!

CONVO Paka St. Martensvoeren

Traditioneel is er dit jaar weer het SJOC-paka in St. Martensvoeren. Deze keer wordt het heel bijzonder, want de VWG gaat mee! Het wordt dus *de* kans om behalve de plantjes, nu ook de vogelsoorten van het gebied te leren kennen. St. Martensvoeren ligt in de Voerstreek, net over de grens in België. Het is een erg mooi heuvelig en redelijk onbevolkt gebied, agrarisch met afwisselend bos. Het eerste wat opvalt zijn de bossen maretak die in de bomen hangen. Rond de kampplaats kun je een hele dag wandelen in de heuvels. Je komt dan door bos, over land en langs riviertjes de meest uiteenlopende plantjes tegen. Als je even op de fiets stapt, kom je bij de zeldzame kalkgrasklandjes terecht. Er zijn ook gebieden waar door zinkmijnen veel zink in de grond terecht is gekomen, waar nu hele zeldzame zinkhoudende planten groeien, zoals de zinkboerenkers. Onmisbaar is daar ook de traditionele boterham met pindakaas en vers geplukte daslook, terwijl je tussen de bos- en gele anemonen zit. En dan moet ik nog niet de donkere mergelgrotten van de St. Pieter vergeten, waar weliswaar geen plantjes in, maar wel bovenop groeien. Kortom: genoeg redenen om naar paka St. Martensvoeren te komen! En de vogels? Daar weten de VWG'ers ons ongetwijfeld heel veel over te vertellen!

Wanneer:

Vanaf donderdagavond 5 april t/m maandag 9 april.

Kosten:

Het kamp zal ongeveer 7 euro p.p.p.n. kosten, dus 28 euro voor het hele kamp. Als we met meer mensen zijn wordt de prijs lager, dus neem je vriendjes en vriendinnetjes mee! (En ja, dat klinkt 'aargh', maar de essentie is duidelijk.)

Meenemen:

Flora, loepje, verrekijker, vogelboek, excursieboekje (om alle a-fnuike soorten die we tegenkomen in op te schrijven), matje, slaapzak, toiletta's, fiets, tinnetje en mokje.

Adres:

Zonnedauw
Veurserveld 28 B
B-3790 St. Martensvoeren

→ Let op! De kampplek is veranderd sinds het laatste kamp: hij ligt nog wel in hetzelfde dorp, maar in een andere straat. Je moet nu wél een matje meenemen.

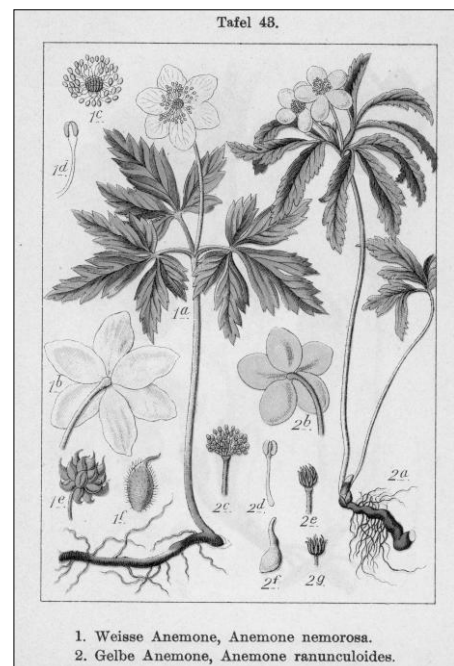
Routebeschrijving: (±20 km)

Let op! De weg naar het kampterrein is berucht om de ingewikkeldheid en leidt door the middle of nowhere, met Nederlandse naambordjes die opeens in Franse veranderen en andersom. Zorg daarom dat je altijd met iemand samen fietst. Wees wijs en neem een kaart of atlas mee, en eten voor in het ergste geval...

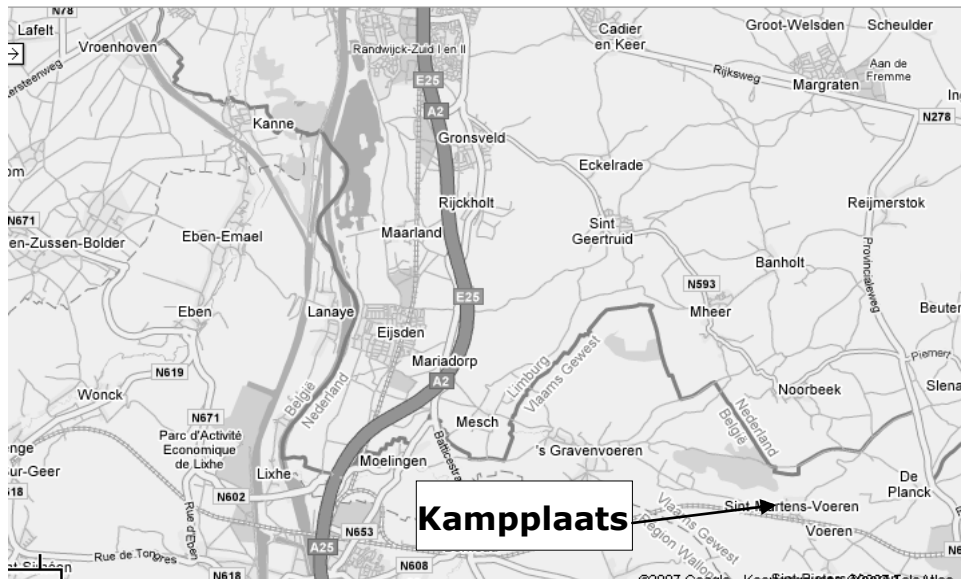
Neem de trein naar Maastricht. Hier volg je de weg naar het Zuiden langs de Maas. Deze weg leidt naar Eijsden. In het midden van Eijsden neem je de weg links, vlak na de kerk. Je volgt deze weg tot je de snelweg oversteekt. Meteen na de snelweg (maar dan ook echt meteen!) ga je links en dan weer rechts. Je fietst nu richting Mesch en je neemt de derde weg rechts. Nu moet je even opletten: je moet de eerste weg links maar dit is zeer verraderlijk omdat de weg een bocht naar rechts lijkt te maken, maar jij toch het kleine paadje links moet nemen! Nu fiets je de Belgische grens over en kom je terecht in 's-Gravenvoeren. Hier sla je bij de grote weg linksaf richting Schoppen en St. Martensvoeren. Nu wordt het even makkelijk: je volgt de weg rechtdoor, door Schoppen heen naar St. Martensvoeren. Je blijft de grote weg volgen, die vanzelf onder het spoor heen gaat. Meteen na het spoor ga je links. Je fietst door tot het laatste rijtje huisjes van het dorp aan de rechterkant. Hier ga je rechts een oprit naast het sportveld op, en je bent er!

Opgeven:

Opgeven doe je door een mailtje naar mij, Tessel, te sturen: [tessel_grijp at yahoo.es](mailto:tessel_grijp@yahoo.es), of me te bellen: 06-38440976.

Plattegrond naar PAKA, vanuit Maastricht

Ps. Vertrouw niet blind op deze kaart!

Aankondiging Meika de Mortelen

In Brabant tussen Best, Boxtel en Oirschot ligt het gebiedje 'de Mortelen'. De Mortelen wordt gerekend tot één van de aantrekkelijkste natuurgebieden van ons land. Het is een prachtig mozaiek van houtwallen, bosjes, boomrijen, akkertjes, bloemrijke graslanden en kronkelende paden en slootjes.

Daarom gaat de SJOC hier in de meivakantie alle hippe plantensoorten scoren die er te vinden zijn. Houd daarom **4 tot en met 6 mei** vrij in je agenda om op kamp te gaan, te scoren en te genieten!

Meer info volgt binnenkort via activiteiten.njn.nl en districtsblaadjes. Opgeven kan alvast via renskeahoekstra@hotmail.com of 030-6377752.